

ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 43, Nisan 2017, s. 471-488

Yayın Geliř Tarihi / Article Arrival Date
09.02.2017

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
01.04.2017

Yrd. Doç Dr. Handan ARSLAN

Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü
hcaglayan@firat.edu.tr

Arş. Gör. Emrah ŞIKOĞLU

Fırat Üniversitesi İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Coğrafya Bölümü
emrahskoglu@firat.edu.tr

NEVŞEHİR KENTİNİN POTANSİYEL TURİZM MEKANLARI

Öz

Nevşehir, turizm kaynakları bakımından zengin olmasına rağmen, kendisine bağılı olan ilçelerin gölgesinde kalmış bir şehirdir. Oysa hem idari hem de coğrafi anlamda merkezlik ettiği Kapadokya bölgesinin tarihsel, kültürel ve turizm bakımından oldukça renkli ve zengin bir yerleşmesidir. Yeraltı şehri, Nevşehir Kalesi, Damat İbrahim Paşa Külliyesi, camiler, çeşmeler, kilise ve çan kulesi önemli tarihi turizm mekanlarının başında gelmektedir. Kahveci Dağı Tepesi, Karaağaç Vadisi, Teras Bahçeler ise şehrin önemli doğal turizm alanlarını oluşturmaktadır. 2014 yılında kentsel dönüşüm kapsamında başlatılan çalışma sonucu tesadüfen gün ışığına çıkan dünyanın en büyük yeraltı şehrinin, Nevşehir'i gelecekte önemli bir turizm odağı haline getireceği düşünölmektedir. Nevşehir sadece yeraltı kentlikle sınırlı bir turizm varlığına sahip değildir. Şehirdeki diğer turizm potansiyeline sahip mekanlar da aynı ölçüde değerlendirilerek turizme kazandırılmalıdır. Böylece şehir, turizm çekiciliği bakımından çevresindeki ilçelerle birlikte anılacaktır.

Anahtar kelimeler: Kapadokya, Nevşehir, Turizm Coğrafyası, Yeraltı Şehri

POTANTIAL TOURISM SPACES OF NEVŞEHİR CITY

Abstract

Although Nevşehir is rich in terms of tourism resources, it is a city that is overshadowed of the counties that are affiliated to it. Whereas, the city that is a center of the Capadocia region in both administratively and geographically, is a colorful and rich settlement of this region in terms of historically, cultural and tourism aspects. Underground city, Nevşehir Castle, Damat İbrahim Pasha Complex, mosques, fountains, church and bell tower are the most important historical tourism places. Kahveci Dağı Hill, Karaağaç Valley, Terrace Gardens constitute the most important natural tourism areas of the city. It is thought that the biggest underground city in the world, which was emerged incidentally resulting from the work that was started within the context of urban transformation in 2014 will make Nevşehir be the most important tourism center in the future. Nevşehir has not tourism entity only limited with underground city. The other places which has tourism potentials in the city should be evaluated for tourism in the same way. Thus, the city will be mentioned in terms of tourism attractiveness together with the surrounding counties.

Keywords: Cappadocia, Nevşehir, Tourism Geography, Underground City,

1. Giriş

Turizmin en kısa tanımı, zevk için yapılan gezilerdir (Doğanay, 2001: 11). Turizm ve şehirlerarasındaki ilişki çok yönlüdür. Turizm şehirsal fonksiyonlardan biridir. Başka bir anlamla turizm için şehir, şehir için turizm etkilidir (Uğur, Aliagaoglu, 2015:178). Şehirler sadece potansiyel turistlerin yaşadığı yerler değildirler. Onlar aynı zamanda turizm destinasyonlarıdır. Şehir yerleşmeleri gerek kendi sakinleri ve gerekse turistler tarafından kullanılacak birçok turizm çekiciliklerine ve faaliyetlerine sahip oldukları gibi, bunlar mekânsal olarak da dar bir alanda yoğunlaşmışlardır. Şehirler kullanıcıları tarafından, tarihi, turistik, kültürel ve alışveriş şehri olarak sınıflandırılabilirler. Ancak bütün bu şehir tiplerini tek bir yerleşmede görmek de mümkündür (Shaw ve Williams, 1996: 201). Günümüzde turizm, insanların sadece dinlenmek ve başka yerleri merak ettikleri için değil, gelişen her sektör gibi ticari, sportif, dini, sağlık gibi faaliyetlerin ihtiyacından da doğan bir sektör haline gelmiştir (Kara, Çavuş, 2014: 474).

Turizmin kıyı bölgelerine yığılması yerine ülkenin hemen her yerine yayılmasını sağlayacak, geçmişi seçicilikten uzak bir şekilde tanıtacak olan kültürel turizmin belirli niteliklere kavuşması için çok yönlü çabalar sarf edilmektedir (Herbert, 1995:7). Türkiye’de turizm faaliyetleri uzun yıllar boyunca hem gelen turistler açısından hem de Türk turizmcileri açısından deniz, güneş, kum üçgeninde algılanmıştır. Ancak son yıllarda değişen turizm anlayışı ve turist profili, sektörü yeni destinasyon arayışına yöneltmiştir. Bu arayışlar kapsamında öne çıkan destinasyonlardan birisi de Kapadokya’dır (Şamiloğlu, Serin-Karacaer, 2011: 131).

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre her yıl Kapadokya’yı ortalama 2 milyonu aşkın turist ziyaret etmektedir. Turistler içerisinde 1 milyon kişiden daha fazlası ise Kapadokya içinden Nevşehir ilini tercih etmektedir. Bu turistlerin yaklaşık yarısı yerli turistlerden oluşmaktadır. Hatta uzun yıllar itibarında bazı dönemlerde yerli turist sayısı yabancı turist sayını geçmiştir.

Kapadokya, dünya turizminden aldığı payı her yıl arttıran Türkiye'nin, özellikle de inanç ve kültür turizmi açısından öne çıkan destinasyonlarından biridir. Bölge tarihi ve kültürel değerleriyle, insanlık tarihinin tüm evrelerine tanıklık eden özellikler taşımakta, çok sayıda uygarlığa ait izleri barındırmaktadır. Uygarlığın bıraktığı kültürel iz ve tarihi miraslar bölgeyi evrensel değerler bakımından da son derece çekici kılmaktadır. Bu sebeple Kapadokya 1985 yılında UNESCO Dünya Mirasları listesine alınmıştır (Ersun, Arslan, 2009:144). Kapadokya'daki Göreme Açık Hava Müzesi, Zelve, Ihlara Vadisi, Mustafapaşa ve Açıksaray Örenyeri, Çavuşin, El Nazar Kilisesi, Karanlık Kale Kilisesi, Gülşehir St. Jean Kilisesi, Nevşehir, Ürgüp, Hacıbektaş Veli Müzesi, Hacıbektaş Atatürk Evi, Özkonak, Tatların, Kaymaklı ve Derinkuyu yer altı şehirleri, başlıca kültür ve inanç turizm merkezlerini temsil etmektedirler. Tarihi ve kültürel değerleriyle Türkiye'de ve dünyada önemli kültür ve inanç turizmi merkezlerinden biri olan Kapadokya aynı zamanda dünyada benzeri olmayan jeolojik ve jeomorfolojik özelliklere de sahiptir. (Şamiloğlu, Serin-Karacaer, 2011: 138).

Turizm, tarihi Kapadokya bölgesinin merkezinde bulunan Nevşehir'in ekonomisi için en önemli sektörlerden biridir. Turizm sektörü bölgenin sosyo-kültürel gelişimi ve çevresinin korunması açısından da son derece önemli bir rol oynamaktadır (Kuşluyan, İlhan, 2011: 80).

Nevşehir kenti, İç Anadolu Bölgesi'nin Orta Kızılırmak Bölümü'nde yer almaktadır. Coğrafi anlamda Kızılırmak havzasında bulunan şehir, ilçe sınırları olarak doğudan Ürgüp, güneyden Derinkuyu, batıdan Acıgöl, kuzeyden ise Gülşehir ve Avanos'a komşudur. Bu kapsamda düşünüldüğünde şehir merkezi coğrafi manada turizm destinasyonlarının tam merkezinde bir konuma sahiptir. Fakat Nevşehir kenti, Kapadokya'ya gelen milyonlarca turisti kendine çekememektedir.

Şehrin turizm bakımından yaşadığı bu olumsuz durumun zamanla değişebileceği düşünülmektedir. Çünkü şehirde bulunan yeraltı kenti, dünyanın en büyük yeraltı kenti olma özelliği taşıdığı ileri sürülmektedir. Günümüzde dünya üzerinde turizm açısından dikkatleri çeken birçok yeraltı şehri vardır. Bu mekanlara örnek olarak Ürdün'deki Petra Yeraltı Şehri ve Polonya'daki Wieliczka Tuz Madeni gösterilebilir. Fakat bu mekanlar insanlık tarihi için Nevşehir'deki yeraltı şehri kadar anlamlı mekanlar değildir. Böyle olmalarına rağmen yılda milyonlarca turist bu mekanları ziyaret etmektedir. Nevşehir'deki yeraltı şehri dünya çapında isim yapabilecek bir potansiyele sahiptir. Yeraltı şehrinin en kısa sürede turizme açılması gerekmektedir. Belediye bu konudaki çalışmalarını oldukça hızlı bir şekilde sürdürmektedir.

Bunun dışında şehirdeki birçok doğal ve tarihi mekânın varlığı turizm çekiciliğine katkı yapabilir niteliktedir. Şehirdeki tarihi mekânların yanı sıra tarafımızca "Nevşehir Teras Bahçeleri" olarak adlandırılan, arazi gözlemleri sonucu belirlediğimiz sekiler de turizm anlamında oldukça ilgi çekici unsurlardır. Yine şehirde bulunan karaağaç dere vadisi de turizm potansiyeline sahip bir diğer coğrafi mekânı oluşturmaktadır.

Şehirdeki tarihi ve kültürel mekânların oluşmasında Osmanlı döneminin önemli şahsiyetlerinden biri olan Damat İbrahim Paşa'nın Nevşehirli olmasının büyük bir payı vardır. Nevşehir'de günümüzde tarihi mekân olarak adlandırdığımız eserlerin tümü (Nevşehir Kalesi dışında) Damat İbrahim Paşa'nın 1718-1730 yılları arasındaki sadrazamlığı döneminde inşa edilmiştir. Şehirdeki, tarihi mirasların başında Nevşehir Kalesi, Damat İbrahim Paşa Külliyesi, tarihi camiler ve çeşmeler gelmektedir. Bu mekânlar günümüzde şehrin en önemli Osmanlı dönemi eserlerini oluşturmaktadır.

Amaç

Nevşehir, turizm bakımından kendisine bağlı olan ilçelerinin adeta gölgesinde kalmış bir şehirdir. Oysa idari manada merkezlik ettiği Kapadokya bölgesinin coğrafi olarak merkezinde bulunan şehir, tarihi-kültürel ve coğrafi bakımdan oldukça renkli ve zengin bir yerleşmedir. Bu çalışmanın en temel amacı, şehir merkezinde bulunan çekici mekânların turizme kazandırılmasını önermek ve şehrin turizm potansiyeli konusunda bir farkındalık oluşturmaktır. Ayrıca bu makale ile Nevşehir kentine yönelik yapılacak turizm çalışmalarına katkı sunması beklenmektedir.

Çalışmada Nevşehir'deki tarihi ve coğrafi turizm mekânlarının tespiti ve değerlendirilmesi yapılacaktır. Böylece çevre ilçelere gelen turistlerin şehir merkezine de gelerek turizm faaliyetlerini devam ettirmeleri hedeflenmektedir. Şehirdeki turizm alanlarının potansiyelleri tam olarak değerlendirildiğinde şehir de tıpkı çevresindeki Avanos, Ürgüp, Göreme vb. yerleşmeler gibi, bir turizm destinasyonu haline dönüşebileceği düşünülmektedir.

Şehirdeki tarihi ve kültürel mekânların, günümüzde dikkatleri üzerine çeken tarihi yeraltı şehriyle birlikte aynı anda turizme açılması isteğinin gündeme getirilmesi çalışmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Böylece şehirdeki turizm mekânlarının bir bütün olarak değerlendirilmesine çalışılmıştır. Çünkü şehirde bulunan bütün tarihi ve kültürel mekânlar turizm bakımından özgün değerlere sahiptir ve birbirlerinin tamamlayıcısı durumundadırlar.

Nevşehir'in Tarihi Turizm Mekânları

Anadolu şehirlerinin bazılarında bulunan ve daha çok güvenlik maksadıyla inşa edilmiş tarihi yapıların başında keleler gelmektedir. Bu kalelere bir örnek de Nevşehir'deki tarihi kalelerdir. Nevşehir Kalesi, şehir merkezinin güneybatısındaki bir tepe üzerinde kurulmuştur (Fotoğraf 1). Kitabesi günümüze kadar ulaşmadığından yapım tarihi kesinlik kazanamamıştır. Bununla beraber yapı üslubundan Bizans döneminde yapıldığı sanılmaktadır. Selçuklu döneminde ve Osmanlı döneminde onarılmıştır. Kalenin ön ve arkasında iki ayrı giriş kapısı vardır. Kale inşaatında volkanik kayaç ve tüflerden oluşan malzeme kullanılmıştır. Silindirik bir plana sahiptir. Simetrik olarak dört yönde daire şekilli burçlar yer almaktadır (Rapor). Nevşehir'de yeni bulunan yeraltı şehrinin üst kısmında bulunan kale, tarihi mekânın adeta tamamlayıcısı niteliğindedir. Kale konumu itibarıyla şehrin kuzeyini geniş ölçüde görme imkânı sağlar. Güneyinde bulunan ve kaleden daha fazla yükseltiye sahip olan Kahveci Dağı Tepe sebebiyle güney istikametteki görüş açısı sınırlıdır.

Fotoğraf 1. Nevşehir Kalesi ve Kentin Kahveci Dağı Tepe'den Görünüşü

Nevşehir Kalesi'nin tarihi öneminin yanı sıra kalenin kuzey eteklerinde farklı bir coğrafi oluşum da söz konusudur. Kalenin üzerine kurulduğu sert bazalt kütleleri aşırı basınç yapraklanmıştır. Bu bazalt foliasyonları farklı bir coğrafi görünüm arz etmektedir. Halk dilinde bu kayalara “cakçara” veya “görel taşı” denmektedir. Bu taşlar Göre civarında yaygın olduğu için bu adı almıştır. Ayrıca Göre civarında bulunan bu taşlar bina yapımında, yardımcı malzeme olarak da sıkça kullanılmaktadır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Nevşehir Kalesi Kuzeyinde Bulunan Bazalt Foliasyonları

Nevşehir'de günümüzde henüz turizme açılmamış fakat turizm potansiyelinin yüksek olduğu düşünülen dünyanın en büyük tarihi yeraltı şehri bulunmaktadır. Yeraltı Şehri, Nevşehir Kalesi ve Çevresi Kentsel Dönüşüm Projesi çalışmaları kapsamında I. Etap olarak belirlenen alanda çalışma yapılırken tesadüfen bulunmuştur.

Kale çevresi Nevşehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.10.2014 tarih ve 1266 sayılı kararı doğrultusunda III. Derece Arkeolojik Alan olarak ilan edilmiştir. Bu alanda bulunan 2600 hane daha önce TOKİ İle Belediye arasında yapılan protokol ile yeni yerleşim

alanına taşınmıştır. Nevşehir Müze Müdürlüğü denetiminde, Belediye Başkanlığınca yapılan temizlik çalışmalarına 23.01.2015 tarihinde başlanılmıştır. Çalışmalar günümüzde devam etmektedir. Çalışılan alan 396.000 m²'lik bir sahadan oluşmaktadır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Yeraltı Şehri Bulunmadan Önce Kale ve Çevresinden Görünüm

Temizlik çalışmaları, günümüze kadar yerleşim amaçlı olarak kullanılan ve kentsel dönüşüm projesi kapsamında yıkılan mekânların enkazının kaldırılmasını ve bu aşamada ortaya çıkan kaya oyma mekânların içinin temizlenmesini içermektedir. Bir yıllık periyot içerisinde temizlik çalışmaları sürdürülen alanda yukarıdan aşağı sıralanan 5 adet ana teras açığa çıkarılmıştır (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4. Yeraltı Kentinin Genel Görünümü

En üst sırada yer alan terasta ortaya çıkarılan mekânlar içerisinde kaya mezarlar, kutsal mekânlar, tüneller, depolar ve bir adet kilise bulunmaktadır (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5. Yeraltı Kilisesinden Görünüm

Bu teras genel yapısı itibariyle kaya oyma yerleşiminin dini faaliyetlerinin sürdürüldüğü bir alan konumundadır. Duvar resimleri ile bezeli kaya oyma kilisede büyük miktarda toprak dolgusu bulunmakla beraber ana kayadaki doğal çatlamlar sonucu oluşmuş kopmalar ve yüksek nem oranından dolayı tuzlanmalar, pigmentlerde pullanmalar gözlemlenmiştir. Bu doğal çatlamların temel sebebi, Oylu Dağının kuzey eteklerinden başlayarak şehri KD-GB doğrultusunda kesen bir ters fay varlığıdır (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. Oylu Dağında Uzantısı Gözlenebilen Ters Fay ve Kaleye Etkisi.

İkinci terasta daha çok yaşam alanı olarak kullanılabilir mekânlar, depolar, şıra haneler, tandırlar ve ocaklar bulunmaktadır. Bu mekânların bazılarında alt kattaki terasla bağlantılı geçiş alanları mevcuttur.

Üçüncü teras işliklerin, üretim ve imalat atölyelerinin bulunduğu alandır. Geç Osmanlı dönemine tarihlenen bu terasta sürdürülen temizlik çalışmaları sırasında demircilikte kullanılan ocaklar açığa çıkarılmıştır. Bu ocaklar içerisinde işlenmiş demir cürüfları, atıkları ve demir dökmek için kullanılan taş kalıplara rastlanmıştır. Söz konusu ocaklarda metal eritebilecek kadar yüksek enerjiye ulaşabilmek amacıyla havalandırma olukları uzun tutulmuştur.

Fotoğraf 7. Yeraltı Kenti At Ahır (üstteki resim), Yeraltı Kenti Teras Görüntüsü (alttaki resim).

Ana teras olarak nitelendirilen dördüncü teras geniş bir alanda konumlanmıştır. Bu teras kaya yerleşkesine gelen ziyaretçilerin ve yerleşkede yaşayan halkın ilk uğrak yeri durumundadır. Terasta büyük ve geniş ahırlar, depolar, işlikler ve barınma mekânları mevcuttur (Fotoğraf 7). Bu teras yerleşmedeki ticari faaliyetlerin yoğun olarak sürdürüldüğü alandır. Kırmızı teras aynı zamanda lojistik faaliyetlerin de yoğun olarak yapıldığı yerdir. Bu kapsamda gidecek kervanların buradan gönderildiği, gelen kervanların ise burada indirildiği düşünülebilir. Terasın en büyük özelliği ise yerleşmenin merkezi konumunda olmasıdır.

Beşinci terasta temizlik çalışmalarına 2016 yılı içerisinde başlanılmıştır. Bu terasta genel olarak günümüz halkının kullandığı ev temelleri ve yoğun moloz yığınları bulunmaktadır. Ancak kısa süre önce başlanılan temizlik çalışmalarında pek çok kaya oyuğu mekânın giriş kısımlarına ulaşılmıştır.

Yerleşmenin kurulduğu tepe, litolojik özellikleri bakımından kolay işlenebilmekte ve bölgede bulunan bu yapıdaki tüm kayaçların jeolojik özelliğini bünyesinde barındırmaktadır. Yerleşme üniteleri kullanım mantığı açısından yeraltı şehirleri ile benzerlik göstermekle birlikte yeraltı şehirlerinden farklı olarak yerin üstünde imar ve iskân gördüğü için sonraki dönemlerde de asıl işlevleri dışında farklı amaçlarla kullanılarak işlev değişikliğine uğramışlardır. Örneğin ilk önce depo olarak oyulan bir mekânın daha sonraları oda, tandır, ahır, banyo vs. gibi farklı işlevlerle kullanıldığı veya döneminde kapı işlevi gören sürgü taşının sonraki dönemlerde duvar işlevi görmesi gibi durumlar mevcuttur.

Nevşehir tarihi dönemlerde de önemli bir yerleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Coğrafi konumu sebebiyle şehrin ulaşım bakımından stratejik bir yeri vardır. Gerek ulaşım bakımından avantajlı bir konumda olması, gerekse Damat İbrahim Paşa gibi önemli tarihi bir devlet adamının Nevşehirli olması şehirde Osmanlı dönemine ait eserlerin sayısındaki fazlalığa sebep olmuştur. Bu eserlerin başında camiler ve külliye gelmektedir. Nevşehir’de Osmanlı dönemine ait 8 adet tarihi cami (Kurşunlu Cami, Orta Bekdik Cami, Aşağı Bekdik Cami, Tahta Cami, Kara Cami, Eskili Cami, Hacı Şeyh Efendi Cami, Hacı Nasuh Cami) bulunmaktadır. Camilerin 7 tanesi kale çevresinde bulunmaktadır. Hacı Nassuh Efendi Cami ise kalenin daha kuzeyinde bulunan Herikli mahallesinde inşa edilmiştir (Harita 1).

Camiler içerisinde en eski yapım tarihli olan Kara Cami’dir (Fotoğraf 8). 1716 yılında inşa edilen Kara Cami günümüzde Raşitbey mahallesinde, kalenin hemen doğu yamacında kurulmuş bir camidir (Harita 1). Bir avlu içerisinde yer alan caminin, basık kemerli avlu kapısı üzerinde oldukça büyük boyutlu mermer kitabe levhası bulunmaktadır (Rapor).

Fotoğraf 8. Nevşehir Kara Cami

Camiler içerisinde en dikkat çekici olanı ise Kurşunlu Cami’dir (Fotoğraf 9). Kurşunlu Caminin dikkat çekme sebebi, Damat İbrahim Paşa’nın yaptırmış olduğu Külliye’nin camisi olmasından kaynaklanmaktadır. Günümüzde Camicedit mahallesinde bulunan cami, 1726-1727 yıllarında inşa edilen İbrahim Paşa Cami (Kurşunlu Cami) kare planlı harimi ve mihrap önü birimi dikdörtgen şeklinde güney duvardan çıkıntı yapan bir plan şemasına sahiptir (Kuran, 1971: 243-244).

Fotoğraf 9. Nevşehir Kurşunlu Cami

Nevşehirli Damat İbrahim Paşa tarafından 8.yüzyılın ilk yarısında (1726-1727) yaptırılan Külliye camii, medrese, kervansaray, sıbyan mektebi, imaret, hamam ve iki çeşmeden oluşmaktadır (Fotoğraf 10). Külliye programı açısından klasik Osmanlı külliye programının son uygulamalarından biridir. Eğimli bir araziye konumlandırılan külliye camii, medrese sıbyan mektebi ve imaret istinat duvarı ile sınırlandırılmış bir platform üzerinde inşa edilmiştir. Ortasından Camii Cedid Caddesi geçen bu platformun doğusunda camii, batısında sıbyan mektebi, medrese ve imaret ile biri camii avlusunun güney duvarının dışında, diğeri sıbyan mektebi avlusu köşesindeki istinat duvarı üzerinde olmak üzere iki çeşme bulunur. Hamam bu platformun kuzeyinde, eğimli arazi üzerindedir (Harita 1). Günümüzde Kurşunlu Camii ve hamam işlevlerini aynen devam ettirmektedir. Fakat sıbyan mektebi kütüphane olarak hizmet vermektedir. Külliye diğer birimleri kullanıma açık değildir.

Cami avlu platformunun kuzey cephesinde, avlunun altına yerleştirilmiş olan kervansaray kısmen inşa edilip kısmen kaya oyularak yapılmıştır. Bu binaya avludan ya da diğer binaların bulunduğu meydan seviyesinden girilmez; bugün şehir parkı olan daha aşağıdaki düzlükten erişilir. Kervansaray içerisinde dehlizler bulunmaktadır. Dehlizler, kaya içine oyulmuş, ortasında ayaklar bulunan büyük bir hacme geçit verir. Aynı biçimde oyularak elde edilmiş bir hacim de dikdörtgen odanın batısında bulunur. Bu hacmin kapısı doğrudan doğruya dışarıya açıktır (Kuran, 1974: 243).

Damat İbrahim Paşa Medresenin kitabeli kapısı, cami avlusunun batı kapısının tam karşısına konulmuş, böylece camiyle medrese arasında bağlantı kurulmuştur. Medresede on yedi talebe hücresi bulunur. Külliye imareti medreseye bitişik yapılmışsa da bu bölüme medreseden doğrudan doğruya giriş imkanı yoktur. İmaret avlusunun güneyinde bulunan basık kemerli kapının gerisindeki merdiven, sıbyan mektebi ile dershanesi arasındaki bağlantıyı sağlar. Fakat mektebin esas girişi bu avludan yapılmamış, sokağın sonunda bulunan üçüncü kapıdan verilmiştir. İki taraftan merdivenle çıkılan mektep, medrese ve imaret avlularına nazaran daha yüksekte inşa edilmiş, dershanenin altına ayrıca bir oda konulmuştur (Kuran, 1974: 244-45).

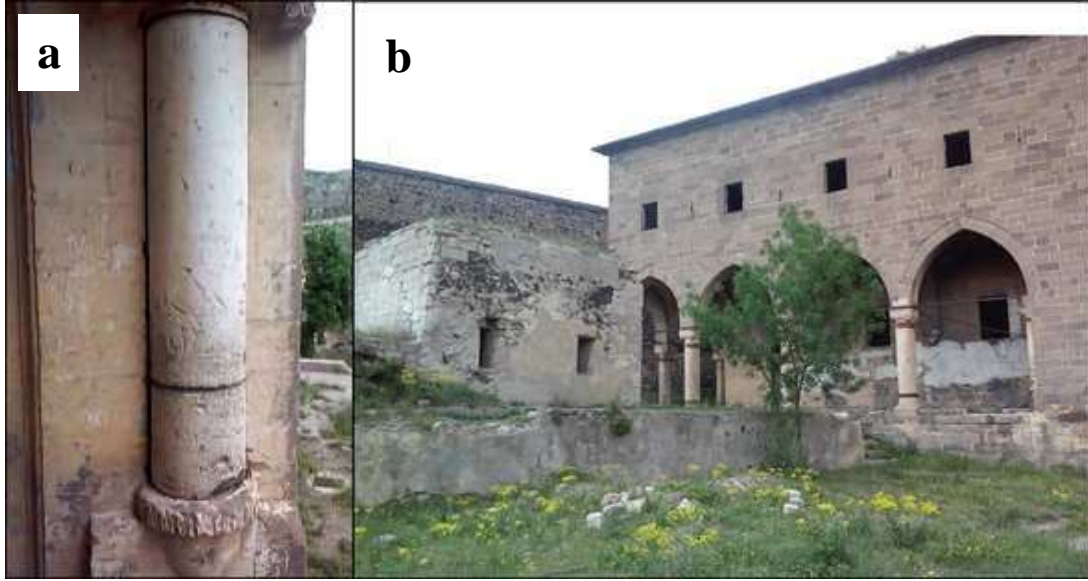
Geleneğe uyularak müstakil bir yapı olarak düşünülen hamam, medresenin önündeki meydan düzlüğünden çarşıya inen dik yolun başında, doğu cephesi kısmen toprağa gömülü durumdadır. Kapısı doğuda, dik sokak üzerindedir. Bugün kubbeli soyunma hacmi önünde yapıya sonradan eklendiği belli olan düz çatılı bir bölüm vardır (Kuran, 1974: 246).

Fotoğraf 10. a. Günümüzde Kütüphane Olarak Kullanılan Sıbyan Mektebi, **b.** Hamam, **c.** Kervansaray

Nevşehir'deki tarihi yapılar içinde kilise ve çan kulesi de yer almaktadır. Merkezde, Nevşehir Kalesi'nin güneyinde, şehre hakim bir konumda yer alan ve halkın 'Hapsane Kilise' olarak adlandırdığı Meryem Ana Kilisesi (Fotoğraf 11), yarısı kayıp olan kitabesine göre 1894 tarihinde ibadete açılmıştır. Batıdaki giriş kapısı üzerindeki yedi satırdan oluşan, bir kısmı kırık kitabesinden Meryem'e ithaf edildiği anlaşılan bir kilise bulunmaktadır. Kitabeden anlaşıldığına göre, kilise Başrahip Paisios döneminde temelden inşa edilmiş ve 16 Ekim 1849'da açılarak Meryem'e ithaf edilmiştir. Kilise Cumhuriyet Dönemi'nde, uzunca bir süre devlet hapishanesi olarak kullanılmış sonra terkedilmiştir. Hapishane kullanımı için yapının içine ikinci bir kat inşa edilmiştir. (Pekak, 1998: 2). Kapadokya bölgesinde tespit edilen en büyük boyutlu yapılardan olan kilise günümüzde kullanılmamaktadır.

Kilisenin bir diğer dikkat çekici mimari özelliği ise giriş kapısının hemen yanında bulunan yaklaşık 2 metre uzunluğunda ve 1 metre çapında dönen bir taşın varlığıdır. Taş dikey bir şekilde duvar içerisine yarısı gömülme suretiyle yerleştirilmiştir. Bu taş kilisenin statüğünde herhangi bir sorun olduğunda dönme niteliğini kaybetmektedir. Taş döndürülmeye çalışıldığında yerleştirilmiş olduğu duvara takıldığı kısım tespit edilerek, taşın takıldığı kısmın yönü doğrultusunda binanın temelindeki hasar gören yer tespit edilebilmektedir. Oldukça hassas bir ölçüm yapabilen bu taş, kiliseye farklı bir özellik kazandırmıştır (Fotoğraf 11).

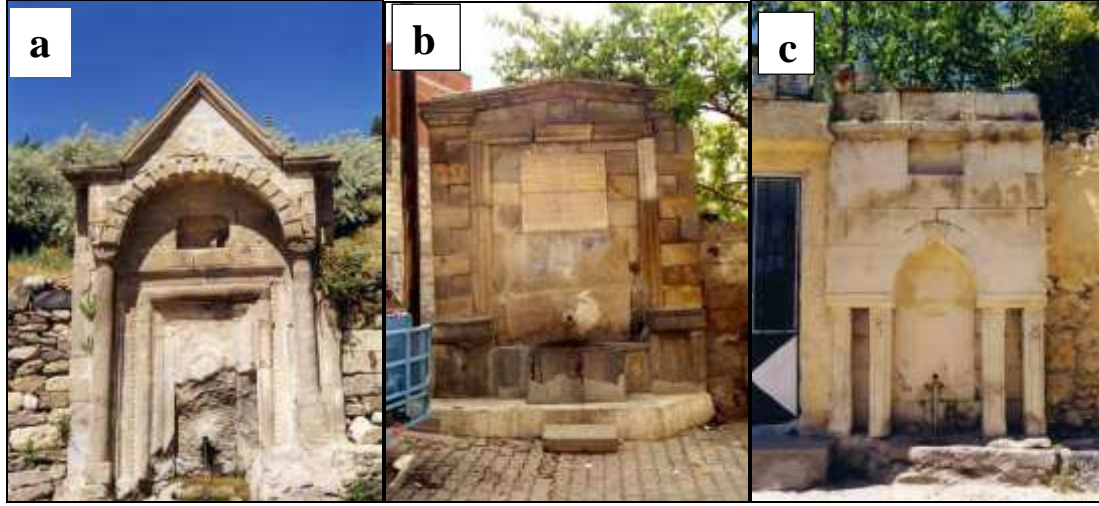
Fotoğraf 11.a. Meryem Ana Kilisesi Girişindeki Statik Taşı **b.** Nevşehir Meryem Ana Kilisesi

Meryem Ana Kilisesi'nin kuzeybatısında, yaklaşık 500 m uzaklıktaki Damat İbrahim Paşa İlkokulu'nun avlusunda bulunan çan kulesinin (Fotoğraf 12) kuzeybatısındaki kemerli duvar kalıntıları, büyük olasılıkla bir kiliseye aittir (Harita 1). Dört katlı sekizgen planlı kule, kesme Nevşehir taşından inşa edilmiştir (Pekak,1990:260). Çan kulesinin bir kiliseye ait olduğu bilgisine Eyice'nin Anadolu'da Karamanlıca Kitabeler (1977) adlı eserinden ulaşılmıştır. Eyice. Nevşehir'de Karamanlıca harflerle yazılan bir salnameyi kaynak göstererek, burada iki kilise bulunduğunu, bunlardan ilki olan Hagios Georgios kilisesinin 1797'de, kubbesinin 1880'de ve kadınlar mahfilinin de 1885'de inşa edildiğini belirtir. 1870'de ise dört katlı bir çan kulesinin yapıldığını ekler. Yazar ayrıca Nevşehir'de ikinci kilise olarak adlandırdığı kilisenin biri Grekçe, diğer Grek harfleriyle Türkçe yazılmış iki kitabesinin bulunduğunu belirtmektedir (Eyice, 1977, 77-102).

Fotoğraf 12. Meryem Ana Kilisesi'nin kuzeybatısındaki Çan Kulesi

Çalışma alanında Osmanlı dönemine ait 15 adet çeşme (Kutlu, Tahta Cami, Orta Bekdik, Ordu Oğlu I, Ordu Oğlu II, Damat İbrahim Paşa Aşevi, Şekerci, Alay Bey, Dere Mahallesi, Seferci, Halilbey, Hapishane, Damat İbrahim Paşa, Tavukçu Cami ve Cami Atik çeşmeleri) bulunmaktadır (Harita 1). Çeşmelerin üçü (Kutlu Çeşme, Orduoğlu II Çeşmesi, Camii Atik Çeşmesi) günümüzde hala faaliyetlerini devam ettirmektedir. Faaliyetlerini devam ettiren çeşmeler de dahil olmak üzere bütün çeşmelerin onarıma ve bakıma ihtiyaçları vardır. Çeşmelerden bazılarının kitabeleri çalınmış, bazıları ise buldukları mahallelerdeki kaldırımların yükseltisi dolayısıyla yarısına kadar toprak altında kalmıştır.

Fotoğraf 13. Nevşehir'deki faal çeşmeler: **a.** Kutlu Çeşme, **b.** Orduoğlu II Çeşmesi, **c.** Camii Atik Çeşmesi.

Nevşehir'deki tarihi çeşmelerin dağılışına bakıldığında çeşmelerin tümünün ilk yerleşim yeri içerisinde kaldığı görülmektedir. Ayrıca çeşmelerin dağılışıyla tarihi yeraltı kenti içerisinde bulunan su kanallarının da benzer doğrultuda olduğu görülmektedir. Çeşmelerden sadece Kutlu (Kurtlu) çeşme ve Tavukçu Camii çeşme yeraltı kentine uzak yerlerde kurulmuştur. Diğer tarihi çeşmelerin tümü neredeyse bir arada bulunmaktadır (Harita 1).

Nevşehir'in Doğal Turizm Mekânları

Kapadokya bölgesine merkezlik yaptığı için Nevşehir'in doğal turizm mekanları dendiğinde akla hemen peri bacaları gelebilir. Fakat çalışma alanı olarak belirlenen şehir merkezinde peribacası oluşumu gözlenmemektedir. Şehrin kurulu olduğu bölgede bulunan tüfler denizel veya gölsel fasiyeste çökemedikleri için, bu ortamda çökelen tüflere göre daha dayanıksız bir yapı göstermektedir. Bu nedenle şehir ve çevresinde peribacası oluşumu önemsizdir. Ancak şehir ve yakın çevresinde başka doğal turizm çekicilikleri söz konusudur. Bunların başında Karaağaç Dere Vadisi gelir.

Nevşehir'de kentin ortasından geçen ve günümüzde akışı hala devam eden Karaağaç Dere'nin oluşturduğu bir vadi mevcuttur. Vadinin başladığı yerde, büyük bazalt kütleleri arasında akan dere, fiziki yapısı dolayısıyla küçük bir şelale oluşturmuştur. Vadi içerisinde ceviz başta olmak üzere meyve ağaçları, iğde ve söğüt gibi sucul bitkiler yoğun olarak bulunmaktadır. Vadi, yarı kurak iklim özelliği gösteren Nevşehir'de adeta bir vaha görünümü sergilemektedir. Şehrin hemen kuzeyindeki tarihi Nar kasabası bu vadi yamacında yoğun bitki örtüsü arasında kurulmuş bir yerleşmedir.

Fotoğraf 14. Karaağaç Dere Vadisi ve Şelalesi.

Çalışma alanında gerek fiziki gerekse beşeri coğrafya açısından önemli olduğu düşünülen Emek Mahallesi sınırları içerisinde kalan Nevşehir ve Nar Kasabası sınırında “Nevşehir Tarihi Teras Bahçeleri” olarak adlandırdığımız bir alan mevcuttur (Fotoğraf 14). Bu alanla ilgili herhangi bir tarihi veya arkeolojik çalışma yapılmamıştır. Alan, Çevre Düzen Planı’nda, Kentisel Park olarak gösterilmiştir. Fakat arazi gözlemleri sırasında alandaki sekilerin çok eski dönemlerde şekillendirildiği, çevre halkıyla yapılan görüşmelerle teyit edilmiştir. Sekilerin bir diğer önemli yanı ise içerisinde bulunan toprakların araziye uygun olmamasıdır. Bu durum toprakların buraya yakın çevresinden taşınarak getirildiği fikrini doğurmuştur. Ayrıca sekilerin olduğu alanda Nevşehir’in en eski değirmenleri de bulunmaktadır. Günümüzde yıkılmış halde olan bu değirmenler geçmişte bu alanda yoğun bir su kaynağının olduğunu gösterir.

Sekilerin doğu yamacında yine arazi çalışmalarında rastlanan “obsidyen ok uçları” bu bölgenin Paleolitik dönemde aktif olarak kullanılmış bir alan olma ihtimalini güçlendirmektedir (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15. Nevşehir’in Kuzeyinde Bulunan Teras Bahçeler ve Sekilerin Doğu Yamacında rastlanan Obsidyen Ok Uçları.

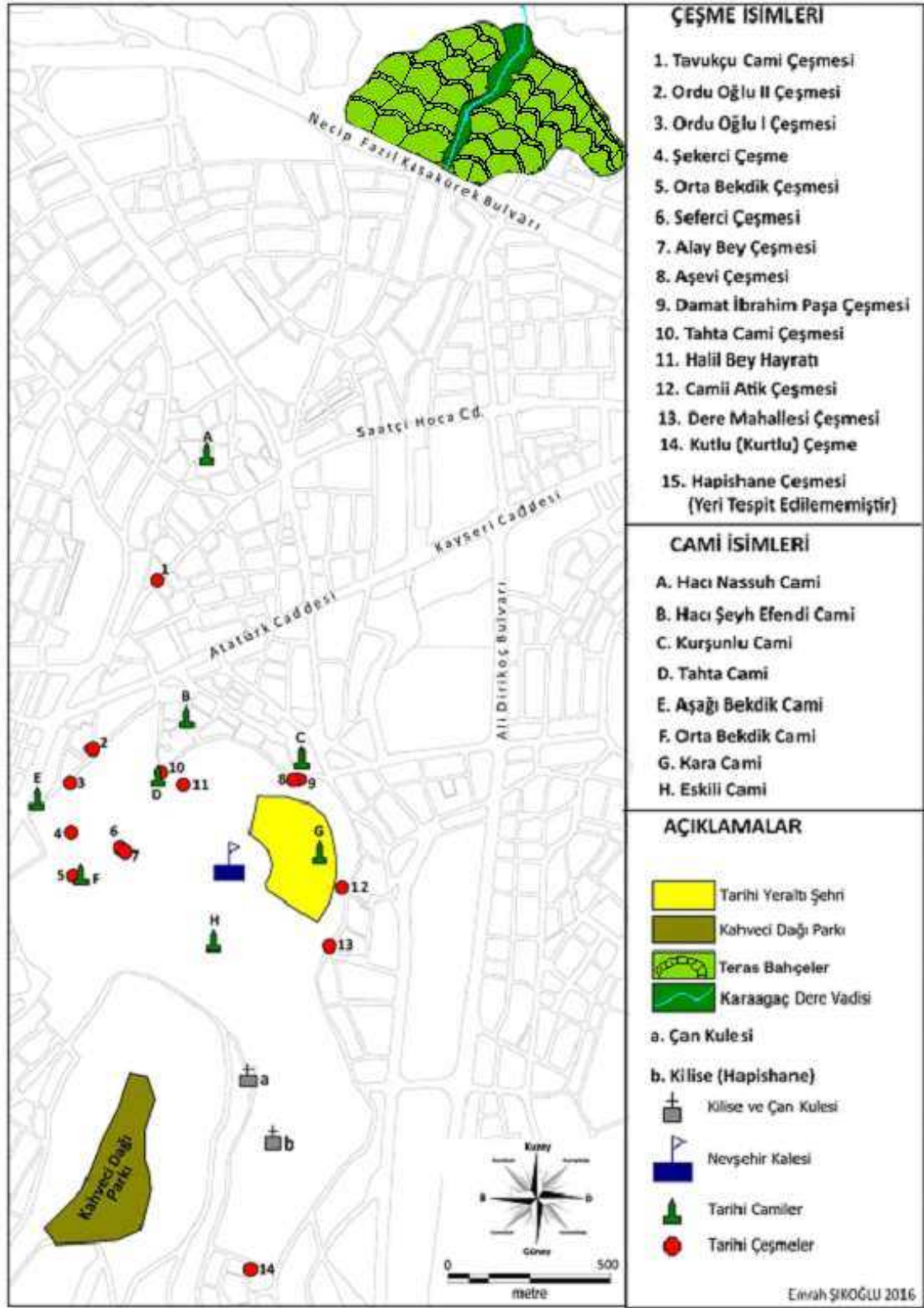
Nevşehir’de Kahveci Dağı Tepesinde, Nevşehir Orman Müdürlüğü tarafından düzenlenmiş bir sayfiye alanı mevcuttur (Fotoğraf 16-Harita 1). Ağaçlandırma alanı olarak değerlendirilen Kahveci Dağı, yükseltisi sebebiyle şehri yukardan seyretme imkânı sağlamaktadır. Ayrıca şehir merkezine olan yakınlığıyla da ulaşım oldukça elverişli bir konumdadır. Bu sebeple tepenin kuzey ucunca yani Nevşehir Kalesi’nin hemen güneyinde bir piknik alanı oluşturulmuştur.

Kahveci Dağı Tepe'nin bir diğer ve en önemli coğrafi özelliği ise Tepenin "Rölyef Terselmesi" sonucu oluşmuş olmasıdır. Kahveci Dağı Tepe paleocoğrafik anlamda bir vadiye karşılık gelmektedir. Volkanik aktiviteler sonucu çıkan bazaltik lavlar bu vadi içerisine dolarak katılmıştır. Sonraki dönemlerde vadinin etrafında aşınmaya daha müsait olan tüflü arazi aşındırıcı faktörler tarafından aşındırılmış, zamanla aşınmaya karşı daha dirençli olan bazaltik kütleler yüksek rölyef unsurları olarak ortaya çıkmıştır. Bugünkü Kahveci Dağı Tepesi böyle bir rölyef unsurudur.

Aynı zamanda Kahveci Dağı Tepesindeki sayfiye alanının güneyinde, arazi gözlemleri sırasında bazı çanak-çömlek kalıntılarına rastlanmıştır. Yoğun olarak görülen bu kalıntılar ve dağın hemen kuzeyindeki Nevşehir Kalesi eteklerinde bulunan Yeraltı Kentinin varlığı, bu alanda da geçmiş dönemlere ait yerleşmelerin bulunabileceği fikrini güçlendirmektedir.

Fotoğraf 16. Kahveci Dağı Tepe ve Tepe'nin Batıdan Görünüşü.

Harita 1. Nevşehir'deki Tarihi ve Coğrafi Turizm Mekanları

Sonuç ve Öneriler

Nevşehir, tarihi ve coğrafi açıdan oldukça zengin bir şehirdir. Fakat gerek yıllarca turizm kapsamında sadece peri bacalarının ön plana çıkarılması, gerekse şehirdeki tarihi mekânlar üzerinde durulmaması şehri, turizm bakımından çevresindeki yerleşmelerin gölgesinde bırakmıştır. Oysa Nevşehir şehir merkezinin de turizm potansiyeli oldukça yüksektir.

Günümüzde ortaya çıkan ve Nevşehir'in gelecekteki en güçlü turizm çekiciliğini oluşturacak olan yeraltı şehri, en kısa sürede turizme açılmalıdır. Turizme açılmasının yanı sıra turizm çerçevesinde tanıtımının yapılması önemlidir. Fakat bu tarihi değerlerin yanında şehrin diğer tarihi değerleri ikinci plana atılmamalıdır.

Damat İbrahim Paşa Külliyesi, camiler, çeşmeler, kilise ve çan kulesi diğer tarihi değerlerin başında gelmektedir. Bu tarihi mekânlar da tıpkı yeraltı şehri gibi üzerinde durularak turizme kazandırılması gereken mekânlardır. Yeraltı şehrinin günümüzdeki düzenlemeleriyle eş zamanlı olarak, bu tarihi mekânların da bakımı ve restorasyonu yapılmalı ve bir bütün olarak turizme kazandırılmalıdır. Çünkü yeraltı şehriyle, söz konusu tarihi mekânlar bir bütündür, birbirinden bağımsız düşünülemez.

Şehrin coğrafi çekiciliklerinden biri olan Karaağaç Dere Vadisi, yine üzerinde durulması gereken bir diğer çekici doğal peyzaj unsurudur. Yarıkurak bir iklim bölgesinde bitki örtüsü açısından engin böylesi bir sulak alan oldukça ilgi çekicidir. Vadi, coğrafi yapısı bozulmadan şehre gelen turistlerin dinlenebilecekleri bir yapıda tasarlanmalıdır. Çünkü vadinin etrafındaki teraslar coğrafi çekiciliği yüksek mekânlar arasındadır. Teras bahçeler ile ilgili hızlı bir şekilde çalışmalar başlatılmalıdır. Aksi takdirde zamanla yok olmaya yüz tutabilir.

Kahveci Dağı Tepe, şehirdeki turizm açısından önemli coğrafi mekânlardan bir diğeridir. Gerek yeraltı şehrine ve kaleye yakın olması gerekse ulaşım bakımından şehrin içinde olması Kahveci Dağ Tepe'yi turizm çekiciliği bakımından avantajlı kılmaktadır. Tepeye farklı bir nitelik kazandıran coğrafi oluşum, dünya üzerinde nadiren görülen bir coğrafi olaydır. Bu sebeple tepenin paleocoğrafyadaki hali ve oluşumu şekillerle anlatılarak, panolara çizilmelidir. Oluşturulan bu panolar tepenin muhtelif yerlerine yerleştirilmelidir. Böylece alana gelen ziyaretçiler hem bulunduğu yerin farklı coğrafi oluşumu hakkında bilgi sahibi olacak, hem de şehirdeki diğer tarihi mekanları uzaktan görme fırsatı yakalayacaklardır.

Şehirdeki bütün bu turizm mekânlarına eşit derecede önem verilmelidir. Bu mekânların tümü en hızlı şekilde turizme kazandırılmalıdır. Şehir ancak bu şekilde çevresindeki turizm alanları gibi değer kazanabilir ve bu alanlara gelen turistleri kendine çekebilir. Böylece şehre gelen turistlerin artmasıyla şehirdeki ekonomik hayat daha da canlanabilir. Ayrıca şehirdeki turizm potansiyeli olan bu alanların tümü düzenlenip tanıtımları yapıldığında Nevşehir kenti, turizm programlarının gününbirlik gezi planından çıkıp uzun süreli gezi planlarına dahil olabilir. Dolayısıyla kent, transit geçilen bir turizm mekanı olmaktan çıkıp, turizm destinasyonu haline alabilir.

KAYNAKLAR

- Doğanay, Hayati, (2001), Türkiye Turizm Coğrafyası, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Ersun, Nur; Arslan, Kahraman, (2009), “Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Kapadokya Bölgesinde Kongre Turizmini Geliştirme Olanakları”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S:34, s. 139-164, Kayseri.
- Eyice, Semavi, (1977), “Anadolu’da Karamanlıca Kitabeler. (Grek Harfleriyle Türkçe Kitabeler)”, Belleten, (XLIV) 683-96. Ankara.
- Herbert, Davit, (1995), Heritage places, leisure and tourism. In Heritage Tourism and Society, Mansell Publishing, p. 1-20, London.
- Kara, Ergün; Çavuş, M. Fedai, (2014), “Turizmde Modern Yönetim Uygulamaları”, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 1, s. 473-485, Elazığ.
- Kuran Abdullah, (1974), “Orta Anadolu’da Klasik Osmanlı Mimarisi Çağının Sonlarında yapılan İki Külliye”, Vakıflar Dergisi, S:9, s.239-248, Ankara.
- Kuşluvan, Salih; İlhan, İbrahim, (2011), “Nevşehir’de Turizm Gelişiminin Temel Sorunları ve Bazı Öneriler” 1. Uluslararası Nevşehir Tarih ve Kültür Sempozyumu, Cilt: 7, s.80-94, Nevşehir.
- Pekak, M. Sacit, (1990), “Kappadokia Bölgesi Osmanlı Dönemi Kiliseleri: Örnekler, Sorunlar, Öneriler” ODTÜ METU FJA dergisi, (26:2) 249-277, DOI: 10.4305/METU.FJA.2009.2.13, Ankara.
- Pekak, M. Sacit, (1998), XV. Araştırma Sonuçları Toplantısı I. Cilt, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar Ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Shaw, Gareth; Williams, Allen M., (1969), A Critical Issues in Tourism: A Geographical Perspective, Blackwell Publishers Ltd., UK.
- Şamiloğlu, Famil; Serin-Karacaer, Serap, (2011), “Kapadokya Yöresinin Turizm Potansiyeli ve Türkiye Ekonomisindeki Yeri”, I. Uluslararası Nevşehir Tarihi ve Kültür Sempozyumu Bildiriler Kitabı, C: 3, s.129-150, Nevşehir.
- Uğru, Abdullah; Aliağaoğlu, Alpaslan, (2015), Şehir Coğrafyası, Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim ve Danışmanlık Tic. Ltd. Şti, Geliştirilmiş 4. Basım, Ankara.
- Url 1. <http://nevsehirim.blogcu.com/nevsehir-kalesi-hakkinda-kucuk-bir-bilgi/7437210> (15/02/2017).
- Rapor. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Doğal ve Kültürel Varlıkları Koruma Env. D.K.V.K.E., Nevşehir Tarihi Kayıtlar Raporu, Hazırlayan: Halis YENİPİNAR, Murat E.GÜLYAZ, Sultan TUTAR, Nevşehir.